

Kitap İncelemesi / Book Review

Tutku DİLAVER

Misafir Araştırmacı
Avrasya İncelemeleri Merkezi

KIRIM ATEŞİ: BİR İŞGALİN ANATOMİSİ

(THE CRIMEAN EMBER: ANATOMY OF AN OCCUPATION)

Yazar: Gönül Şamilkızı

Başlık: Kırım Ateşi: Bir İşgalin Anatomisi

Yayınevi: Ötüken Yayınları

Yayın yılı: 2017

Yayın yeri: İstanbul

Dil: Türkçe

Sayfa sayısı: 238

ISBN: 9786051556390

2014 yılında 26 Şubat'ı 27 Şubat'a bağlayan gece, silahlı kişilerin Kırım Parlamentosu'nu zapt etmesi ve ardından Kırım'ın Rusya Federasyonu tarafından işgal ve yasadışı ilhakı, tüm dünyada büyük bir yankı uyandırmıştı. 2014 yılında aniden ortaya çıkmış gibi görünen bu krizin ardında aslında uzun bir tarihi süreç bulunmaktadır. Konu üzerine bugüne kadar yapılan pek çok araştırma ve akademik incelemeye bakıldığında işgal süreci ele alınırken bu tarihsel arka planın da incelendiği görülmektedir. Örneğin, Agnieszka Pikulicka-Wilczewska ve Richard Sakwa'nın editörlüğünde yayımlanan *Ukraine and Russia: People, Politics, Propaganda and Perspectives* adlı çalışmaları işgale giden süreci pek çok açıdan ele alırken, tarihi süreci de anlatmaktadır. Buna ek olarak Ivan Katchanovski'nin *Crimea: People and Territory Before and After Annexation* makalesi de örnekler arasında gösterilebilir.

Gönül Şamilkızı ise Ukrayna'da Kasım 2013'te patlak veren Ukrayna'daki krizi de yerinde gözlemlemiş ve işgal ve yasadışı ilhak esnasında Kırım'da bulunmuş bir gazeteci olarak,¹ bu süreçte yaşananları birebir izlemiştir. Şamilkızı'nın bir gazeteci hassasiyetiyle kaleme aldığı *Kırım Ateşi: Bir İşgalin Anatomisi* başlıklı çalışması, sahada yaptığı gözlemleri ve deneyimlerini gazeteci hassasiyetiyle okuyucuya aktardığı araştırma-belgesel niteliğinde önemli bir çalışmadır.²

Şamilkızı, *Kırım Ateşi* adlı kitabında, Kırım'ı, Kırım Tatarlarının süreç içerisinde yaşadıklarını ve işgal nedeniyle Kırım'da ortaya çıkan durumu betimlemekte, böylece okuyucunun burada yaşananları daha iyi kavramasına olanak sağlamaktadır. Kitap içerisinde, Kırım'ın işgal edildiği günlerde çekilen fotoğrafların yer alması ve altındaki kısa açıklamalarla fotoğrafların hikâyelerinin anlatılması da okuyucunun kafasında işgale dair daha açık bir resmin oluşmasına yardımcı olmaktadır.

Kitabın türü, yayınevi tarafından, akademik çalışma olarak nitelendirilmişse de, *Kırım Ateşi*, araştırma-inceleme türü içerisine dâhil edilebilecek, belgesel niteliği bulunan bir gazetecilik çalışması özelliği taşımaktadır. Bu haliyle, konu üzerine yapılmış olan akademik çalışmaları tamamlayıcı, bunlar için veri sağlayıcı bir vasfa sahiptir.

Şamilkızı, *Kırım Ateşi* adlı çalışmasında Kırım'ın Rusya Federasyonu tarafından işgal ve yasadışı ilhakinin geleneksel yayımcı Rus politikalarının bir yansıması olduğunu, Rus siyasal elitinin Kırım'ı her zaman arka bahçe olarak gördüğünü ve Kırım halkının bu durumdan her zaman en fazla zarar gören halk olduğu görüşünü dile getirmektedir. Daha önce öz yurtlarından dalgalar halinde kopartılan Kırım Tatarlarının, 2014 yılında Kırım işgal ve yasadışı ilhak olunduktan sonra da en çok zarar görenlerden olduğunu belirtmektedir.

Dört bölümden oluşan kitabın ilk bölümü, Kırım Hanlığı döneminden 2017 yılına kadar uzanan uzun bir dönemin özetini vermektedir. Bu bölümde, Kırım'ın önce Altın Orda Devleti'nin hâkimiyeti altına

1 Gönül Şamilkızı, 1998-2010 yılları arasında Azerbaycan'daki çeşitli medya kuruluşlarında muhabirlik yapmıştır. Şamilkızı, 2010 yılından bu yana gazetecilik mesleğine TRT'de devam etmektedir.

2 Gönül Şamilkızı, *Kırım Ateşi*'nden önce yayınladığı *Büyük Savaşın Kurbanı Kırım* (Ankara: EPAMAT Basın Yayın, 2016) başlıklı kitapçıkta da Kırım'ın işgal ve yasadışı ilhaki sürecinde yaşadıklarını okuyucuya sunmuştur. *Kırım Ateşi*, Şamilkızı'nın 2016 tarihli bu çalışmasının genişletilmiş hali olarak da görülebilir.

girmesi, ardından Çarlık Rusya'nın bu bölgeye hâkim olması, Kırım Tatarlarının maruz kaldığı sürgün, Kırım Tatar Milli İstiklal Hareketinin doğuşu, Sovyetler Birliği'nin Kırım'da uyguladığı sürgün politikası ve Sovyetlerin ardından Kırım Tatarlarının yurtlarına dönüşü anlatılmaktadır. Bu bölüm, kapsadığı tarihi dönemin oldukça geniş olması nedeniyle, önemli isimler ve olaylar üzerinden genel bir çerçeveye çizmektedir. Bu, Kırım'ın tarihini merak eden okuyucunun konu hakkında yapılmış daha kapsamlı çalışmalara yönelme hevesi doğurabilecek bir nedendir.

İkinci kısım, Sovyetler Birliği'nin dağılışının ardından büyük ölçüde Ruslaştırılmış bir durumda bulunan Kırım'da Moskova etkisinin ne şekilde devam ettiğini, bunun işgal ve yasadışı ilhaktan önce Kırım ile Ukrayna'da meydana gelen olaylar üzerinde nasıl etkileri olduğunu anlatmaktadır.³ Şamilkızı, yaşanan süreçte Ukrayna'nın Batılı ülkeler ile ilişkilerini yoğunlaştırmasından Moskova'nın duyduğu rahatsızlık ve Kırım'a müdahalesini anlattığı bu bölümde daha çok Ukrayna ve Rusya Federasyonu arasındaki ikili ilişkilere odaklanmakta, "Kremlin kuklaları"⁴ tarafından yaratılan huzursuzluk ortamının işgal için zemin hazırladığını söylemektedir. Her ne kadar bu yöndeki argümanlar Kırım'da yaşanan durumun bir yönünü ortaya koysa da, meseleye dair daha derin bir kavrayışın işgal ve yasadışı ilhakın daha geniş jeopolitik bağlam içinde değerlendirilmesi ile mümkün olacağı söylenebilir. Başka bir ifadeyle, işgalin ve yasadışı ilhakın ve Rusya Federasyonu'nun yayılmacı politikalarının daha iyi anlaşılabilmesi için 2006 ve 2008 yıllarında yaşanan Ukrayna-Rusya Doğalgaz Krizi ve Rusya- Batı çekişmesi gibi konular göz ardı edilmemelidir. Öyle ki, Batılı ülkelerin Ukrayna üzerinden siyaset yürütmesi ve özellikle son dönemde enerji alanında tedarikçi ülke olarak Rusya Federasyonu'na alternatif bulma çabalarının Kırım'ın ilhakını hızlandıran sebepler arasında sayıldığı göz ardı edilmemelidir.

Kitabın esasını oluşturan ve Kırım'ın "öz savunma gücü" adı verilen, kimliği belirsiz kişilerce ele geçirilişini anlatan "İşgal" başlıklı üçüncü kısım, yazarın birinci elden gözlemlerini içermektedir. Kırım'da yaşananları bir tiyatroya benzeten yazar, bir yandan olayları kendi perspektifinden gün gün değerlendirirken, konu bağlamında önemli şahsiyetlerden edindiği bilgileri aktarmaktadır. İşgalin ardında Rusya Federasyonu'nun olduğunun açıklanmadığı günlerde, abluka altındaki

3 Şamilkızı, *Kırım Ateşi*, 33-53.

4 Şamilkızı, *Kırım Ateşi*, 33-53.

Kırım'a Rus siyasetçilerin rahatlıkla girip çıkabilmesinden, Rusya Federasyonu'nun işgaldeki rolünü tahmin edebildiğini belirten yazar, Kırım Tatarlarının işgal sırasında karşı karşıya kaldıkları çok olumsuz koşulları betimlemekte ve Rusya Federasyonu'nun özellikle yasadışı referandum sırasında Kırım Tatarlarına sözler vererek onları yanına çekmeye çalıştığını aktarmaktadır. Tüm sürecin toplu olarak ele alınmış olması ve bir gazeteci olarak yazarın topladığı tüm bilgileri bir arada vermesi, kitabın en güçlü yanlarından biridir.

Yazar, dördüncü bölümde işgalden sonra Kırım'da yaşananları anlatmaktadır. Kırım'ın işgal ve yasadışı ilhak edilışinden sonra, Rusya Federasyonu tarafından vaat edilen refah ortamının oluşmadığı ve Kırım Tatarlarına uygulanan baskılar bu bölümde bahsi geçen olgulardandır. İşgal ve yasadışı ilhakı meşrulaştırmak için yapılan referandum sırasında Kırım Tatarlarını yanına çekmeye çalışan Rusya Federasyonu'nun, yasadışı ilhaktan sonra Kırım Tatarları üzerindeki baskısını artırdığı da bu bölümde yer alan gözlemlerden biridir. Kırım Tatar Milli Meclisi'nin terör örgütü olarak ilan edilmesi ve kaçırılan Kırım Tatarlarına dikkat çeken yazar, Kırım yarımadasında yaratılan bu atmosferde, Kırım Tatarlarının bu kez de gönüllü sürgüne teşvik edildiğini söylemektedir. Topladığı bilgiler ışığında, işgal ve ilhak sonrasında kaybedilen ve öldürülenlerin bir kısmıyla ilgili bilgiler paylaşan Şamilkızı, daha çok Kırım Tatarları üzerinden bir örneklem kurmuş olsa da, Kırım Tatarı olmayan işgal karşıtı muhalifler arasından kaybolan ve öldürülenlerin hikâyelerine de kısaca yer vermektedir.

Kitabın sonuç kısmı ayrı bir bölüm olarak ele alınmamış, bunun yerine dördüncü bölümün sonunda bir alt başlık altında verilmiştir. Kırım'da işgal ve ilhak sonrası ile ilgili gözlemler aktarılırken belirtilirken, yarımada yaşayanların Rusça kullanılmasının dayatıldığı vurgusu bu bölümde dikkat çeken bilgilerden biridir. Kırım'daki işgalin kısa vadede son bulmayacağı görüşünü aktaran yazar, kitap içerisinde belirtilen konulara dair genel bir değerlendirme yapmayarak değerlendirmeyi okuyucunun kendisine bırakmaktadır.

Kırım Ateşi'nde, bazı teknik eksiklikler dikkat çekmektedir. Örneğin, kitap içerisinde dipnotlarda gösterilen kaynakların erişim tarihi, web sitesi başlığı gibi bilgileri içermediği ve kaynakça kısmında da atıf yapılan kaynaklar hakkındaki bilgiler eksiktir. Bu durum okuyucunun ana kaynaklara erişimini güçleştiren bir durum oluşturabilecek niteliktedir. Öte yandan, Kırım'ın tarihinden bahsedilen kitabın ilk bölümünün çok uzun bir dönemi oldukça özet bir şekilde vermesi de

okuyucunun sonraki kısımlarda anlatılan dönemler ile aradaki bağlantıyı kurmakta zorlanmasına neden olabilmektedir.

Bunlara rağmen, Gönül Şamilkızı'nın *Kırım Ateşi: Bir İşgalin Anatomisi* adlı kitabı, Kırım'ın işgal ve yasadışı ilhakını ve Kırım Tatarları üzerinde yarattığı olumsuz sonuçları, olayları yaşayan bir gazetecinin gözünden aktarması açısından dikkate değer bir çalışmadır. *Kırım Ateşi*, Kırım'ın işgali ve yasadışı ilhakı üzerine yapılan akademik çalışmalardan farklı olarak, konuya ilgi duyan ve yarımada yaşayanları merak eden her tipte okuyucunun okuyabileceği araştırma-inceleme niteliğinde bir kitaptır. Bir gazeteci olan yazarın, mesleği gereği Kırım olaylarını günü gününe takip etmiş olması ve olaylar yaşanırken o coğrafyada bulunması anlatılanların güçlü bir betimlemesinin okuyucuya aktarılabilmesini sağlamaktadır. Kitap okuyucunun, Kırım'ın işgal ve ilhak edilmesine adım adım şahitlik edebilmesine olanak sağlamaktadır. Sonuç olarak, bazı teknik eksiklikleri bulunmasına rağmen, Kırım'ın işgal ve yasadışı ilhakını akademik çalışmalardan farklı bir yaklaşımla ele almış olması ve Türkçe' de kendi türündeki tek çalışma olması; konuyla ilgili kesimlerin mutlaka okuması gereken özgün ve aydınlatıcı bir çalışma olarak değerlendirilebilmesini mümkün kılmaktadır.

